

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ЗАКАРПАТТЯ ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

В статті розкрито особливості розвитку професійної освіти у Закарпатті як прояву соціальної підтримки. Надання допомоги з боку благодійників та церкви було поодиноким явищем і носило декларативний характер, оскільки по закінченню виховних закладів молодь не мала можливості до соціального росту, навіть якщо отримала професійні знання та навички.

Враховуючи протиріччя між чисельністю випускників закладів професійної освіти та пропозицією робочих місць на ринку праці, виявлено взаємозв'язки між рівнем професійної підготовки і можливістю людини отримувати певний рівень достатку. Вказано на перші прояви сприяння здобуттю професійної освіти. Okремо зазначено, що джерелом цінних ідей для вирішення проблеми економічної реалізації молоді є історико-педагогічний досвід регіонів. Розкрито перспективи подальших досліджень проблем соціального партнерства заради професійної реалізації молоді.

Ключові слова: професійна освіта, професійна реалізація молоді, соціальна підтримка, Закарпаття.

Постановка проблеми. Сьогодні спостерігаються протиріччя між чисельністю випускників закладів професійної освіти та пропозицією робочих місць на ринку праці. Молодь частіше, ніж представники старших вікових категорій, опиняється серед безробітних, утриманців, зайнятих у тіншовій економіці, кримінальних структурах, тощо. Найнижчим є рівень доходів молоді, стартові можливості професійного самоствердження. В умовах формування ринкового середовища українська молодь вимагає особливої соціальної підтримки та соціального захисту. Пошуки першого робочого місця, невідповідність рівня та якості отримання освіти професійним обов'язкам, відсутність досвіду роботи, невідповідність запитів молоді та пропозицій роботодавців посилюють напруження в українському суспільстві. Неврегульованість молодіжного сегменту праці викликає деформації ціннісних орієнтацій молоді і може послужити підґрунтям для соціально-політичних потрясінь.

Аналіз попередніх досліджень. Різновекторні дослідження ринку праці та зайнятості населення стали предметом наукових пошуків науковців С. Вовканича, М. Головатого, М. Долішнія, С. Злупка, В. Куценка, І. Лукінова, М. Пітюлича, С. Писаренка, О. Яременка та ін. Проблеми соціального захисту молоді у процесі здобуття освіти та працевлаштування є предметом наукових студій Ю. Богоявленської, Н. Варги, Л. Лісогор та ін. Наукові пошуки М. Семикіної, С. Ситняківської, М. Хмелярчук розкривають можливості людини зайняти певну соціальну нішу у результаті досягнення бажаного рівня освіти та ін. Регіональні особливості культурно-освітнього розвитку Закарпаття розкрито у дослідженнях М. Вегеша, І. Гранчака, М. Зимомрі, С. Жупанина, М. Кляп, Г. Розлуцької, О. Фізеші, О. Яцини, та ін. Проте, жодне із наведених досліджень не розкриває можливості регіональних особливостей реалізації молодих фахівців на ринку праці. Джерелом цінних ідей для вирішення проблеми економічної реалізації молоді, організації її соціального захисту у процесі професійної інтеграції у ринок праці можна розглядати історико-педагогічний аналіз організації підготовки фахівців для різних галузей народного господарства у регіонах України в різні історичні періоди.

Метою статті є розкрити особливості розвитку професійної освіти молоді у Закарпатті як прояву соціальної підтримки; простежити взаємозв'язки між рівнем професійної підготовки і можливістю людини отримувати певний рівень достатку; виявити перші прояви сприяння здобуттю професійної освіти або працевлаштуванню молоді зі сторони громади, підприємницького середовища, державних структур та ін.

Виклад основного матеріалу. Перебуваючи у складі різних держав, територія сучасної Закарпатської області носила різні назви: Руська Крайна, Подкарпатьє, Подкарпатская Русь, Земля Подкарпатская, Карпатороссія, Русская Земля, Подкарпатский край, Русский край, Підкарпаття, Закарпаття, Карпатська Україна, тощо. На етнографічну належність населення вказують похідні прикметники: підкарпатський, підкарпаторуський, карпаторуський, русинський, закарпатський тощо. Всі ці назви мають суто історико-політичне походження.

Суспільна потреба в освіті населення розвивалася упродовж різних історичних періодів нерівномірно. В аграрних соціумах уміння читати і писати було рідкісним явищем, професійну освіту отримували малий відсоток населення. Науково-технічний прогрес поступово перетворював навчання молоді на головний пріоритет соціалізації.

Війни, епідемії, стихійні лиха призводили до того, що діти ставали сиротами. Негативними наслідками сирітства є відсутність генетичного мікросередовища, ізольованість, відсутність елементарних навичок до самостійного життя. Соціалізація таких дітей потребує не тільки створення

матеріальних умов, а й врахування того, що людина як особистість повинна бути сприйнята в бажанні жити в злагоді з іншими людьми і готовності до реалізації у людському суспільстві.

В епоху **середньовіччя монополія** на освіту й інтелектуальне життя **знаходилися в руках церкви**. Єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії М. Ольшавський висунув ідею всезагального піднесення добробуту карпаторуського народу на основі інтеграції високоосвіченого духовенства в місцеве суспільство. При цьому М. Ольшавський наполягав, щоб "клір вчився вдома на рідній землі і отримував відповідну освіту". Свої ідеї єпископ реалізував, заснувавши ряд богословських навчальних закладів. На власні кошти М.Ольшавський започаткував підготовку дяко-вчителів у Мукачівській богословській школі (1744 р).

Розпочинав діяльність навчальний заклад як богословська школа у непристосованій будівлі з двома кімнатами. В одній вчилися претенденти у дяки, а в другій – кандидати у священники. Про демократизм в організації навчання свідчить рівень довіри з боку професорсько-викладацького складу до студентського самоврядування. Кращий учень студентської групи "колесник" відповідав за дотримання порядку і мав право опитувати та ставити відповідні помітки у метрику для професора. Висвячували священників після трирічного навчання, але для кращих учнів термін навчання скорочували, в окремих випадках навчання тривало і 10 років. За неуспішність студентів карали відрахуванням, а згодом переслідували рекрутчиною. Сьогодні ж маємо зворотну ситуацію, коли молоді чоловіки для уникнення виконання військового обов'язку проявляють неабиякі здібності до студентського навчання [6, с. 64-75].

Проявом приватної благодійності, цінним у рамках нашого дослідження, вважаємо заснування "Будинку Гізелли" (Gizellahaz, 1859 р.). Сагмарський римо-католицький єпископ Міхай Гаас заклав фонд, призначений для створення освітнього закладу для дівчат, названий на честь Гізелли Баварської, дружини першого угорського короля Іштвана Святого, яка після смерті була проголошена святою. Саме приміщення було побудоване на кошти пожертв. У різні часи у "Будинку Гізелли" розміщувалися початкова школа, садок, курси рукоділля й музики та інтернат на 30 дівчат. Під керівництвом учителів-монашок, так званих "сестер милосердя", заклад надавав прихисток та мінімальну загальну і часткову професійну освіту дівчатам-сиротам із священницьких родин, а потім усім нужденним [1].

Вагомим проявом благочинності стало заснування на власні кошти ужгородським плебаном Андрієм Будишем "Будинку Марії" (Mariahaz, 1879 р.). Необхідне співчуття і турботу надавали дітям монахині чину ім. св. Вікентія, під патронатом яких функціонував виховний будинок. Взаємодія із благочинником місцева влада. По-партнерськи підтримуючи ініціативу засновника, міська управа надавала кошти на утримання закладу [7, с. 281-282].

Виховні будинки, у яких здійснювали соціальну підтримку, виховували і надавали елементи професійних знань, існували на території Європи та центральної України, що перебувала у складі Російської імперії. Вони почали створюватись в XVII – поч. XIX ст. на кошти місцевих громад, які отримували за це пільги. Виховні будинки звільнялись від всіх видів податків та мита, їх могли відкривати фабрики, заводи та ін. Вихованці могли вільно провадити професійну діяльність [5, с. 155-157].

На початку XIX ст. для надання фахової освіти молоді створювалися різні типи професійних закладів, назви і статус яких швидко змінювались: школи, семінарії, інститути, академії, тощо. При навчальних закладах, як правило, організовувалися соціально-виховні інституції.

Фахову підготовку отримували вихованки інтернату при греко-католицькій жіночій учительській семінарії (1902 р.). Монахині ордену св. Василя Великого організували інтернат для сиріт священників та учителів. Звіти закладу свідчать, що одночасно в інтернатах перебувало 76 семінаристок, 82 дівчини із родин священослужителів, 36 учениць горожанської школи, 2 учениці гімназії. Зрозуміло, що ці дівчата відрізнялися за соціальним статусом, віком, рівнем знань, національністю і об'єднувало їх тільки віросповідання. Вихованки, які були сиротами забезпечувались безплатним житлом, харчуванням, користуванням бібліотечними фондами і разовою допомогою на інвентар. Інші категорії вихованок вносили часткову оплату за окремі послуги, наприклад, прання та ін.

Інтернати при вчительських семінаріях в основному були забезпечені бібліотеками, в яких знаходилися професійні, загальноосвітні журнали і газети. Крім бібліотек і читалень, заклади опіки при вчительських семінаріях поступово забезпечувалися потрібним обладнанням для ручної праці, музичними інструментами; створювалися природничо-фізичні лабораторії, які давали можливість молоді проводити самостійні дослідження, виявляти творчість, винахідливість; будувалися стадіони і спортивні зали, де студенти могли займатись фізичною культурою, що сприяло фізичному загартуванню, покращенню їх здоров'я, а також відмові молоді від шкідливих звичок.

За хорошу успішність в науці найкращі вихованки отримували "інтернатську знижку". Матеріальна допомога надавалася в інтернаті як для базового навчання, так і для отримання додаткових освітніх послуг: гри на музичних інструментах, співу, транспортних витрат, тощо. При потребі дівчатам надавалася медична допомога. До послуг вихованок влітку для рекреацій і навчання були гарно облаштований город та парк греко-католицької резиденції [3, с. 27].

Організація життєдіяльності закладу підпорядковувалася режимним вимогам та іншим нормативним приписам. Діяли релігійні гуртки "Євхаристії", "Дівочої католицької акції", тощо. Засідання гуртків відбувалися щотижня. На них обговорювалися релігійні, педагогічні і наукові теми, робили власні доповіді і читали власну поезію та ін. Вихованки ужгородських інтернатів заснували власний, "домашній" часопис, у якому за порами року робили власні дописи [4, с. 21].

Вихованки інтернатів залучалися до громадських заходів. Одним із них було проведення курсів неписьменних служниць. Метою курсів було навчання етикету, норм поведінки, "прививати їм шляхетні

манери" для неписьмених служниць. Відповідно, щонеділі після обіду проводились заняття курсів. На думку сучасників, робота на курсах була дуже змістовна та різноманітна. Крім письма, вивчали основи рукоділля, співу, танців, декламацій, тощо. Курсантки-служниці виступали з театралізованими виставами: на День св. Миколая і з нагоди державних свят. Інтернат став осередком культурного життя: проводились читання лекцій, перегляди вистав. Старші вихованці, що володіли навичками публічних виступів, виїжджали до найближчих сіл і містечок з виступами, доповідями, лекціями, з постановками вистав, тощо [2, с. 22].

Навчатись в Ужгородській вчительській семінарії (1794 р.) було престижно. Вчитель вважався матеріально забезпеченою суспільно-культурною постаттю, а вчительська робота стає привабливою у середовищі шкільної молоді. Від абітурієнтів при великому конкурсі (9-10 чоловік на місце) вимагалися ґрунтовні знання, а навчання щорічно вимагало значних коштів. У часи Австро-Угорщини в учительській семінарії навчалися переважно діти попів, дяків, учителів, багатих службовців тощо. По закінченню навчальних закладів молодь із незаможних родин не мала можливості до соціального росту, навіть якщо отримала професійні знання та навички.

Семінаристи із добрим і відмінним рівнем навчання користувалися державною соціальною підтримкою. Кращі досягнення у навчанні заохочувалися виплатами із спеціальних фондів. Фонди наповнювали приватні пожертви: поступали кошти від губернатора, єпископа, банків, підприємців, звичайних громадян.

Висновки. Узагальнення досвіду розвитку професійної підготовки молоді у Закарпатті дає підстави стверджувати його унікальність. Елементарну загальну освіту у поєднанні з практичними вміннями та навичками, необхідними для подальшої трудової діяльності закарпатська молодь могла отримати в соціальних інститутах, що склалися історично: будинках виховання, притулках, гуртожитках, інтернатах тощо, які організовувалися на церковні, приватні кошти або громадські пожертви. Перші прояви соціальної підтримки молоді з боку благодійників та церкви були поодинокими і носили декларативний характер, оскільки по закінченню виховних закладів молодь не мала можливості до соціального росту, навіть якщо отримала професійні знання та навички.

Подальшого дослідження вимагають проблеми соціального партнерства в галузі формування молодіжного сегменту ринкового середовища між закладами професійної освіти, громадою, підприємницьким середовищем, органами влади та ін.

Використані джерела

1. Будинок Гізелли [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uzhgorod.ws/articles-science_gizella.htm. – Назва з екрану.
2. Річний звіт греко-католицької учительської семінарії дівчат за шкільний рік 1934-1935. – Ужгород: Друкарня ОО. Василян, 1935. – 35 с.
3. Річний звіт греко-католицької учительської семінарії дівчат за шкільний рік 1935-1936. – Ужгород: Друкарня ОО. Василян, 1936. – 35 с.
4. Річний звіт греко-католицької учительської семінарії дівчат за шкільний рік 1936-1937. – Ужгород: Друкарня ОО. Василян, 1937. – 35 с.
5. Ситняківська С. М. Реміснична освіта в Україні (друга половина XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ситняківська Світлана Михайлівна; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2009. – 256 с.
6. Філіп Л. З історії Ужгородської богословської семінарії / Людвіг Філіп // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею / Упор. і наук. ред. П. Федака. – Ужгород, 1996. – Вип II. – С. 64–75.
7. Сова П. Прошлое Ужгорода / Петр Сова. – Ужгород: Типографія "Школьной Помощи", 1937. – 312, [4] с.; 17 іл.

Datskiv I.

PROFESSIONAL TRAINING OF TRANSCARPATHIAN YOUTH AS A FORM OF SOCIAL SUPPORT

In the article the features of the professional education development in Transcarpathia as the manifestation of social support have been revealed. The benefactors and churches' assistance was rare phenomenon and has been of declarative nature, since after the graduation from the educational institutions the youth had no opportunities for social growth, even if they have gained professional knowledge and skills.

Taking into consideration the contradiction between the number of graduates of vocational schools and job offers on the labor market, revealed the relationship between the level of professional training and person's possibility to obtain a certain level of salary. The first manifestations of assistance in gaining professional education have been specified. It has been stated that the source of valuable ideas for solving the problem of the economic realization of the youth is historical and pedagogical experience of regions. The prospects for further research of social partnership problems for professional realization of young people have been revealed.

Key words: professional education, professional realization of the youth, social support, Transcarpathia.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2015